

Natividad Yarza. 1958

NOVETATS SOBRE LA VIDA DE NATIVIDAD YARZA

ANTONI DALMAU I ISIDRE SURROCA

Ja han passat uns quinze anys d'ençà de la recuperació d'un personatge del segle passat que, fins fa ben poc, ens era totalment desconegut: parlem de Natividad Yarza, mestra, republicana i feminista, que va ser també la primera alcaldessa de Catalunya l'any 1933. Al llarg d'aquest temps, n'hem anat seguint el rastre als arxius i les hemeroteques del país i de l'estranger, així com en la memòria de la gent que la va conèixer. Gràcies a això, hem tingut la sort d'anar completant aspectes parcials de la seva vida i hem recuperat imatges i documents que ens han permès arrodonir a poc a poc una biografia que, tanmateix, no podem pas donar per acabada. Fet i fet, un estat força complet de la qüestió vam poder-lo oferir amb la publicació de dos articles nostres en aquesta mateixa revista, l'abril del 2009 i l'abril del 2013. Tenim, doncs, els trets principals de la seva biografia, de la mateixa manera que el personatge històric ha anat essent cada vegada més conegut.

En els darrers anys, aquesta via de coneixement ha continuat aprofundint-se, però no havíem vist fins ara la necessitat de fer-ne saber els detalls a través d'aquestes pàgines. Tanmateix, just abans de l'estiu, i al marge d'alguns nous articles de divulgació, es van produir dues novetats que sí que val la pena de ressenyar, perquè suposen un cert salt qualitatiu en la recuperació d'aquesta figura històrica. Aquestes novetats són les següents.

1. En primer lloc, la publicació per part de la Fundació Josep Irla d'un llibret de vint-i-quatre pàgines, editat per Josep Vall, que porta el títol de *Nativitat Yarza. Primera alcaldessa de Catalunya*. Aquesta obra, que va il·lustrada amb magnífiques fotografies —algunes d'inèdites— i en el qual vam abocar tot el que sabíem sobre Yarza, va incloure algunes novetats significatives, com ara l'aclariment de l'enigma de per què es va frustrar el seu retorn a Catalunya des de l'exili l'any 1944. Així, doncs, amb la publicació d'aquest llibret, la bibliografia sobre la mestra republicana s'enriqueix amb un treball útil i complet que pot assolir una notable difusió.
2. En segon lloc, hem de posar en relleu la informació que hem pogut obtenir de dues fonts franceses que fins ara ens eren totalment desconegudes. D'una banda, i gràcies a l'ajuda d'Elisa Vílchez, el llibre de registre del consolat espanyol de Tolosa de Llenguadoc, que ens va permetre conèixer la data d'entrada a França (31 de gener de 1939), un domicili que no sabíem a la *rue des Fontaines* i una fotografia de quan l'antiga alcaldessa de Bellprat ja tenia setanta anys. D'altra banda, i gràcies a la recerca de l'historiador Jordi Pons i Pujol, el fons de l'Office Français de Protection des Réfugiés et Apatrides) (OFPRA, París), que tramita

les demandes d'asil polític. Aquí es guarden els dossiers de l'OCRE (Office Centrale des Réfugiés Espagnols), creat el 1945 per serveis vinculats a la República espanyola a l'exili. Un d'aquests dossiers és, precisament, el de Natividad Yarza, i voldríem dedicar-li ara una mica més d'atenció.¹

Per començar disposem de dues excel·lents fotografies fins ara desconegudes, que són les que il·lustren aquest article. Elles soles ja justificarien donar-ne notícia. Però hi ha més coses. Per començar, sengles certificacions de militància de Yarza en dues organitzacions obreres de l'exili (la CNT el 1946 i la UGT el 1948), sens dubte justificades pel fet que l'OCRE demanava un aval de partit polític o de sindicat durant aquests anys als sol·licitants de l'estatut de refugiat. Precisament també s'hi troben cartes d'identitat de refugiada dels anys quaranta i cinquanta, amb la menció d'una data de naixement que sabem que és errònia perquè disposem de la partida autèntica de Valladolid, on va venir al món el 24 de desembre de 1872.

En una sol·licitud de renovació dels papers de 1952, Yarza demana de nou un certificat de nacionalitat perquè «*no creo ser apátrida y por otra parte me gusta estar en regla*». Hi trobem també certificats d'indigència, la qual cosa confirma el que ja sabíem sobre la precarietat amb què va viure en els seus anys de l'exili a Tolosa.

L'any 1955, l'OFPPRA li planteja un petit qüestionari que ella respon d'aquesta manera:

— *Pour quelles raisons êtes-vous venu d'Espagne? Para evitar las represalias.*

— *Avez-vous des raisons pour ne pas retourner en Espagne? Ne le pouvez-vous pas ou ne le voulez-vous pas? Ni quiero ni puedo por dignidad.*

— *Etes-vous inscrit dans un consulat espagnol? No.*

Quan l'any 1958 li han de renovar de nou la carta de refugiada, Natividad Yarza explica: «*Por mi edad de 84 años y no disponer de otros medios de vida que lo que bondadosamente me pueden ayudar organismos y amigos, ruego a ese O.F.P.R.A. que renueve el Certificado de refugiada a TÍTULO GRATUITO. Muy agradecida de antemano, les saluda respetuosamente*».

La història de l'expedient s'acaba precisament aquest any, el 1958. Molt temps després, el 9 de febrer de 1971, l'OFPPRA s'adreça a l'alcalde de Tolosa per constatar que no tenen notícies de Yarza i demanar que se la informi sobre si és morta, si s'ha naturalitzat francesa o bé ha canviat d'adreça. Aquesta manca de notícies s'explica per la senzilla raó que, com ja sabem, Natividad Yarza ja havia mort a l'hospital de La Grave, a Tolosa, a les set del matí del dia 16 de febrer de 1960, tres mesos després d'haver complert 87 anys. Sabem també, per les nostres pròpies recerques, que va ser enterrada al cementiri de La Forgueta (Lafourquette), un dels molts cementiris de Tolosa, avui completament saturat. Les despulles van ser dipositades a la tomba 1423, secció 1, divisió 13, però com que no tenia descendència, al cap dels anys van ser incinerades i el fossar va ser atribuït a un altre titular, concretament la família Leborgue, que hi va construir el seu propi mausoleu. No hi ha rastre, doncs, de la seva tomba.²

1. Dossier OFPPRA. Esp. 781. YARZA PLANAS, Natividad.

2. Partida de defunció 185/4 de 16-2-1960. Mairie de Toulouse. Service de l'État Civile.

N° d'enregistrement : 9 066 / 7324

 Bénéficiaire de la Convention de 1933
en vertu du Décret du 15-3-1945

Signature du titulaire *N. Yarza*

Le Directeur de l'Office français de Protection des Réfugiés et Apatrides

CERTIFIÉ

que Mlle. **YARZA PLANAS Natividad**
demeurant à **Toulouse (H.G.)**
né(e) le **24 Décembre 1973**
à **Valladolid (Valladolid)**
fils (fille) de **Manuel**
et de **Lorenza**
est réfugié(e) **Espagnole**
et qu'il (elle) est placé(e) sous la protection juridique et administrative de l'OFFICE.

Ce CERTIFICAT est valable du **19/10/1955** au **1/10/1958**

Paris, le **19 Octobre 1955**
Le Directeur: *[Signature]*

MINISTÈRE DES AFFAIRES ÉTRANGÈRES
RÉFUGIÉS & APATRIDES
O.F.P.R.

NOTA: Ce document ne dispense pas son titulaire de la carte de séjour.

Natividad Yarza. Carnet OFPRA 1955

ANTONI DALMAU I RIBALTA (Igalada, 1951), escriptor i historiador, és el director de la *Revista d'Igalada*.

ISIDRE SURROCA I LLUCIÀ (la Pobla de Claramunt, 1952) ha investigat i publicat diversos treballs al voltant de la Guerra Civil i la història de la Pobla.